

A close-up, high-angle photograph of a white horse's head, focusing on its eye and the bridge of its nose. The horse's coat is bright white, and its eye is a deep, dark brown. The background is a soft, out-of-focus green, suggesting a grassy field. The lighting is natural and bright, highlighting the texture of the horse's skin and the detail of its eye.

Besmetting met rhino vindt vrijwel altijd plaats via direct contact tussen paarden, door neuzen of niezen of doordat ze in dezelfde ruimte tegen elkaar 'aan hoesten'.

› De praktijk rondom

Rhino

Eind oktober vorig jaar brak er op een pensionstal in Eemnes de gevreesde neurologische vorm van rhinopneumonie uit. Deze uitbraak verliep gelukkig mild, maar dergelijk nieuws houdt de gemoederen in hippisch Nederland iedere keer weer bezig. Hoe zit het nu precies met de besmetting, het verloop van de ziekte, en wat is wijsheid bij een uitbraak?

Paardendierenarts Johan Oosterloo en specialiste Inwendige Ziekten van het Paard Marianne Sloet scheppen meer duidelijkheid.

Tekst: CHARLOTTE DEKKER — Beeld: MIRELLA BOOT FOTOGRAFIE E.A.

Rhinopneumonie, in de volksmond ‘rhino’, is een virus dat verkoudheid, abortus en in sommige gevallen verlamningsverschijnselen kan veroorzaken. De ziekte wordt veroorzaakt door het equine herpesvirus (EHV) type 1 en 4. Deze kunnen beide de luchtwegen infecteren. Bij een rhino-uitbraak zijn er vaak meerdere paarden die, met of zonder andere verschijnselen zoals hoesten, een snotneus en/of dikke benen, koorts hebben. Wanneer op een stal of bedrijf meerdere paarden koorts hebben of hoesten is het aan te bevelen om de dierenarts snel een diagnose te laten stellen. Dit kan bijvoorbeeld in een bloedmonster en een neusswab met behulp van het ‘Pakket Respiratoir Paard’ van de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD). In de tussentijd is het verstandig om alle paarden tweemaal daags te tempereren en alle resultaten goed bij te houden.

Abortus en ataxie

De verkoudheidsvorm is doorgaans redelijk onschuldig, maar helaas kan met name EHV-1 ook leiden tot abortus of neurologische problemen bij paarden. Prof. dr. Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan is hoogleraar inwendige ziekten paard bij de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht en heeft zich tientallen jaren verdiept in de ziekte. “In 1979 schreef ik een referaat over de neurologische vorm van rhinopneumonie. Tijdens de presentatie hiervan was de algemene reactie: dat komt in Nederland niet voor. Maar ik had onder leiding van dr. Ineke Binkhorst honderden verslagen doorgelezen van paarden die in de voorafgaande tien jaar waren aangeboden met neurologische verschijnselen en met haar de conclusie getrokken dat een aantal heel waarschijnlijk de neurologische vorm van rhino hadden gehad, terwijl dat niet was onderkend.” Inmiddels is iedereen bekend met de mogelijke gevolgen van rhino. Sloet: “Dr. Kees van Maanen van de GD heeft aangetoond dat meer dan 80% van de paarden in Nederland afweerstoffen in het bloed heeft tegen EHV-4 en zo’n 30% tegen EHV-1. Het EHV-4 virus blijft doorgaans in de neus, maar EHV-1 kan via het bloed ook naar andere organen worden verspreid en de abortus- en/of neurologische variant veroorzaken. Als het virus in de baarmoeder van een drachtige merrie terecht komt, kan dit aanleiding geven tot abortus of de geboorte van een dood of zwak veulen. Het verwerpen treedt vooral op tijdens het laatste deel van de dracht, maar de infectie heeft dan vaak

minstens een week en soms al enkele maanden eerder plaatsgevonden. De neurologische variant kan optreden als het virus in het zenuwstelsel, meestal het ruggenmerg, terechtkomt. Dit kan onder meer aanleiding geven tot een slappe staart, moeite met plassen en ataxie. Ataxie is het verlies van de coördinatie van de benen, meestal de achterbenen. In een licht stadium kan het zijn dat de patiënten wel kracht hebben, maar dat ze geen idee hebben waar hun achterbenen precies zijn. Daardoor ontstaat het typische zwalken, waarbij de paarden lopen alsof ze dronken zijn.” Een paard dat moeite heeft zijn evenwicht te bewaren, wordt soms in een zogenaamde paardenbroek gehangen. De vooruitzichten voor een paard met de neurologische vorm zijn afhankelijk van de ernst van de verschijnselen. Kunnen ze zelfstandig blijven staan, dan is herstel zeer goed mogelijk. De blaas moet dan meestal tenminste twee of drie maal daags worden gecatheteriseerd, waarbij de dierenarts middels een slangetje de urine laat aflopen. Voor paarden met ernstige neurologische verschijnselen die komen te liggen, geldt doorgaans een zeer lange herstelfase met mogelijk blijvende afwijkingen. In dergelijke gevallen wordt daarom veelal overgegaan tot euthanasie.

Enkele gevallen per jaar

Jaarlijks worden er een aantal bedrijven getroffen door de neurologische variant van dit virus, zoals afgelopen herfst in Eemnes. Johan Oosterloo is dierenarts bij de praktijk Wellensiek in Nijkerk en was de coördinerende dierenarts. “Ieder jaar krijgen we te maken met een aantal gevallen van rhino, maar de afgelopen vijf jaar hebben wij in onze praktijk twee ernstige uitbraken meegemaakt. De laatste keer in Eemnes was er sprake van een mild verloop. De EHV-1-variant werd geconstateerd, maar waar er bij andere bedrijven soms wel zes paarden met verlamningsverschijnselen in een broek staan, was dat hier gelukkig niet nodig. Eén drachtige merrie – die vanwege de dracht sowieso meer risico loopt – aborteerde en had

Marianne Sloet:

“De kans dat een paard verongelukt, is aanmerkelijk groter dan dat je een paard verliest aan de neurologische vorm van rhinopneumonie.”

Prof. dr. Marianne Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan is hoogleraar inwendige ziekten paard bij de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht en heeft zich tientallen jaren verdiept in rhinopneumonie.

een blaasverlamming waar ze niet van herstelde, waardoor we haar moesten euthanaseren. Deze merrie was al drie dagen koortsvrij en had naast de koorts verder geen symptomen. Van het ene op het andere moment verloor ze de coördinatie. Later had een 26-jarige merrie, die al tien dagen koortsvrij was, tevens verlammingverschijnselen en kon ze niet meer opstaan. Ook zij is geëuthanaseerd, al testte ze negatief en kan de oorzaak dus ook ouderdom zijn geweest.”

Diagnose

Neurologische verschijnselen kunnen dus ontstaan als het paard al ogenschijnlijk beter lijkt. Oosterloo: “Ja, juist dan: de neurologische verschijnselen openbaren zich meestal drie tot vijf dagen ná de laatste koortsdag, maar pas na tien dagen ben je uit de gevarenzone.” Sloet vult aan: “Het komt niet vaak voor, maar de verlammingverschijnselen kunnen zelfs tot veertien dagen na de koorts ontstaan.”

Oosterloo vertelt verder: “Op de pensionstal in Eemnes werkte iedereen gelukkig heel goed mee, al twijfelden sommige eigenaren in eerste instantie nog weleens aan de diagnose. Had hun

paard echt wel het rhinovirus? Deze klanten verzochten om een neusswab en natuurlijk hebben we die afgenomen. Maar in een dergelijk geval hanteer ik echt de Dr. Pol-logica. Je hebt namelijk niet altijd een laboratorium nodig om een diagnose te stellen. Er was hier sprake van een groot aantal paarden met koorts en dikke benen, en twee paarden die positief zijn getest op EHV-1. Eén van die paarden was na klinisch onderzoek atactisch en in de week erna hebben we een paard geëuthanaseerd met een blaasverlamming. Ga er dan maar vanuit dat alle paarden besmet zijn, zelfs al zou een neusswab of bloedsuiker van een individueel paard negatief testen.”

Sloet knikt bevestigend: “Toeval kun je hebben, maar nooit zoveel. Zeker met een ziek paard met een slappe staart, ataxie en een blaasovervulling is er eigenlijk geen andere diagnose mogelijk. Niet alle besmette paarden testen positief, het ene paard scheidt nu eenmaal meer virus uit dan het andere. Bij neusswabs én bij bloedtesten kan een besmet paard toch negatief testen. De uitscheiding van virus kan van moment tot moment verschillen.”

Johan Oosterloo:

“Soms hanteer ik de Dr. Pol-logica. Je hebt namelijk niet altijd een laboratorium nodig om een diagnose te stellen.”

Besmetting

Het is doorgaans raadzaam om zieke paarden gelijk te isoleren. Oosterloo: “In Eemnes was dat niet meer mogelijk doordat er tientallen paarden ziek waren, die over de hele stal verspreid stonden. Natuurlijk was er de wens van eigenaren van ‘gezonde paarden’ zonder koorts om het buurpaard met koorts naar een andere stal te verplaatsen. Of eigenaren wilden hun ‘gezonde’ paard bij een boer op de wei zetten. Maar dat is natuurlijk heel onverstandig, de stal was op ons advies door de eigenaar op slot gezet, wat wil zeggen dat je met z’n allen afspreekt dat er geen vervoer is van paarden van en naar de stal tot 28 dagen na het herstel van het laatste koortspaard. In overleg met de Helpdesk van de Gezondheidsdienst voor Dieren hebben we geadviseerd om vooral niet met paarden te gaan slepen, maar ze in hun eigen stal te laten staan. Sloet: “Los van het argument dat vervoeren naar een ander bedrijf uitermate onverstandig is in verband met verslepen van de infectie, moet je ook geen koortsvrije dieren verhuizen. Stress geeft namelijk meer kans op het oplaaien van de infectie en dus ernstiger klinische symptomen. Je moet in zo’n geval proberen om zoveel mogelijk

stress te vermijden.”

Vaak beperkt zich de onrust bij een uitbraak niet alleen tot de stal, maar maakt de hele regio zich zorgen om een besmetting. Hoe zit het met bijvoorbeeld instructeurs en hoefsmeden, die op diverse stallen hun werk verrichten? Sloet: “Besmetting vindt vrijwel altijd plaats via direct contact tussen paarden, door neuzen of niezen of doordat ze in dezelfde ruimte elkaar ‘aan hoesten’. Ook paarden zonder zichtbare neusuitvloeiing kunnen besmettelijk zijn. In het geval van de abortusvariant zijn met name de geaborteerde vrucht, het vruchtwater en de vruchtvliezen verschrikkelijk besmettelijk. Uitscheiding van het virus via mest of urine is niet aangetoond.” Ze vervolgt: “Het kan zeer zeker ook door mensen worden overgebracht, bijvoorbeeld door het aaien van paarden, en het kan worden overgedragen via voer- en drinkemmers, tuigage en kleren. Maar de meeste besmettingen zijn echt van paard op paard. Laat ik het zo zeggen, je buurman heeft – als je er niet met paarden op het erf komt – echt een kleine kans om rhino overgedragen te krijgen. Nee, die stal 100 km verderop, waar een pensionklant van jou heen rijdt met zijn paard om te gaan lessen, en waar het paard na afloop even op stal staat of uitstapt naast een ander paard, die heeft een veel grotere kans om het virus te verspreiden.”

Oosterloo: “In Eemnes hebben we wel afgesproken dat bijvoorbeeld hoefsmeden alleen op het erf kwamen als daar echt noodzaak toe was, en dan bij voorkeur als laatste bezoek van de dag,

De neurologische vorm van rhino kan onder meer leiden tot een blaasverlamming, waarbij het paard meerdere malen per dag moet worden gecatheteriseerd.

VEEL VRAGEN

Pauline van Daatselaar runt met haar man Arnoud een grote pensionstal in Eemnes. Eind oktober werden ze geconfronteerd met de diagnose: 'rhino, neurologische variant'. "Er staan hier zo'n 120 paarden en hoewel er al diverse paarden waren met dikke benen, kwam het toch als een verrassing. De diverse klanten raadpleegden diverse dierenartsen en dus werd er geen verband gelegd. Toen ik Johan Oosterloo van de dierenartsenpraktijk Wellensiek voor een paard consulteerde dat ongecoördineerd liep, nam hij de beslissing om bij dit paard én het eerstvolgende koortsgeval een neusswab af te nemen. Daaruit bleek dat het om rhino ging."

Pauline stond ineens voor vele vragen. "Hoe nu verder, hoe communiceer je naar de buitenwereld, wat doen we qua management? Het lastige met zoveel klanten is dat je ook veel uiteenlopende meningen hebt. Wat heel fijn was, was dat Johan vanaf dag 1 de regie in handen heeft genomen en duidelijk heeft gecommuniceerd welke stappen we gingen nemen. Ons bedrijf is direct hermetisch afgesloten en alles is ook goed gecommuniceerd met de Sectorraad Paarden. Voor de pensionklanten hebben we een bijeenkomst met de dierenarts georganiseerd en via de Facebookpagina van de stal hebben we onze klanten duidelijk aangegeven wat het beleid was, wat wel en niet kon. Om te monitoren hoe het virus zich verspreidde, hadden we temperatuurlijsten opgehangen die tweemaal daags werden ingevuld voor alle paarden. Voor paarden met koorts was er een strak protocol om verdere besmetting te voorkomen. De klap was groot toen alle paarden al enige dagen koortsvrij waren, en mijn eigen merrie ineens letterlijk omviel. Dan word je wel met de neus op de feiten gedrukt. Helaas hebben haar na een paar dagen moeten laten inslapen wegens een blaasverlamming en het feit dat ze nauwelijks kon staan. Ik heb in deze periode ook veel gehad aan het contact met Mariëlle Vogelaar van de Maverick Stables in Lelystad. Zij hebben al twee keer te maken gehad met rhino en van haar mocht ik een broek lenen voor eventueel verlamde paarden. Het was fijn om ervaringen uit te wisselen. Gelukkig hebben we het virus relatief snel onder controle gekregen en staan alle paarden weer gezond op stal. Natuurlijk hebben we er ook van geleerd: hadden we het eerder in kaart kunnen krijgen dan hadden we het wellicht ook eerder kunnen indammen. In de toekomst hebben we daarom op stal een meldingsplicht voor zieke paarden. En we gaan scherper opletten waar nieuwe pensionklanten vandaan komen. Ik zou iedereen die ermee te maken krijgt aanraden om vooral één dierenartspraktijk de centrale regie te geven. En wees vooral transparant en duidelijk in je communicatie naar buiten. Ik heb gemerkt dat er bijna een taboe op rhino heerst, en hoor verhalen over stallen die hun besmettingen stil hebben gehouden. Daar begrijp ik niets van: door openheid kan je andere bedrijven deze ellende besparen. Tenslotte is rhino iets dat je overkomt, en wat je geen enkele andere paardeneigenaar gunt."

zodat ze daarna niet nog naar een ander bedrijf zouden gaan. De eigenaar had ontsmettende zeep geregeld om de handen te wassen en het advies was sowieso om eigenlijk niemand het erf te laten betreden die daar niet echt iets te zoeken had." In Nederland heeft circa 20% van de paarden antistoffen en is dus waarschijnlijk drager van

EHV-1. Sloet: "Het is net als een koortslip; als je het virus één keer hebt opgedaan, dan draag je het je hele leven bij je. Dat kan heel erg verborgen zijn, zonder dat het virus wordt uitgescheiden, maar opnieuw oplaaien en dus uitscheiding van het virus is zeker mogelijk wanneer een paard stress of een verminderde weerstand heeft. Het is dus echt niet altijd zo dat een nieuw paard op stal de veroorzaker is van een uitbraak, het kan prima een vaste stalgenoot zijn, waarbij het virus om wat voor reden dan ook ineens opspeelt. Maar ik moet zeggen; ik heb zelf nog niet gehoord van paarden die door het virus neurologische verschijnselen kregen, en die een paar jaar later weer neurologisch zijn geworden. Dat kan in theorie, maar we zien het in de praktijk eigenlijk niet."

Management

De ervaring leert dat bij een dergelijke grote besmetting zoals in Eemnes het virus echt in alle hoeken van de stal zit. Isolatie heeft in dat geval geen zin. Oosterloo: "Wel adviseren we om op fokstallen bijvoorbeeld kleine groepen van zes tot acht merries apart te huisvesten, en ook jonge en oudere paarden gescheiden te houden. Dan kan je in het geval van een virus de besmetting beperken. En natuurlijk moet je te allen tijde proberen om geen andere bedrijven te besmetten." Maar hoe zit het met de overige paarden op het bedrijf, moeten die rust houden of kunnen die prima worden gereden? Sloet: "Wij adviseren om de gezonde dieren op het bedrijf wel gewoon beweging te geven, maar ga niet naast elkaar uitstappen en laat paarden zeker niet neuzen. Paarden die rustig in beweging blijven, komen vaak beter door een besmetting heen dan paarden die volledige stalrust krijgen. Ook samen rijden in de buitenbak moet geen problemen opleveren. Daarom heeft de KNHS ook nooit een outdoorwedstrijd geannuleerd in een gebied waar rhino heerst. Bij indoorwedstrijden rijdt je dicht op elkaar en heb je minder ventilatie, dan is er wel een kleine kans op overdracht. Gebruik vooral je gezonde verstand. Wil je paarden in de trainingsmolen laten lopen, zet dan paarden uit het zelfde stallenblok met elkaar in de molen." Oosterloo: "Natuurlijk neem je ook bepaalde maatregelen om politiek correcte redenen, om vooral nooit de verdenking op je te laden dat een eventuele besmetting van jouw bedrijf afkomstig is. Hoe groot is de kans dat je een ander

Johan Oosterloo is dierenarts bij de praktijk Wellensiek in Nijkerk en was de coördinerende dierenarts bij de recente rhino-uitbraak in Eemnes.

paard besmet als je alleen een bosrit gaat maken? Klein. Maar er zal maar in hetzelfde dorp een besmetting uitbreken, terwijl ze jou buiten hebben zien rijden, dan weet je zeker dat je gezeur krijgt.” Sloet vult aan: “Het blijft lastig om hier heel zwart-wit uitspraken over te doen. Wat vind je in de literatuur en wat vind je in de praktijk? Er is aangetoond dat het virus nog maximaal 35 dagen buiten het paard in leven kan blijven, maar in de praktijk zie je dit zelden.

En stel je hebt een stal met alleen een kleine binnenbak en je wilt gezonde paarden wel in beweging houden, in plaats van op stal te laten staan wat ook echt niet goed voor ze is. Dan is de kans op besmetting in die kleine binnenbak groter dan als mensen met gezonde paarden de buitenlucht in gaan voor een buitenritje.” Sloet: “Welke factoren invloed hebben op het wel of niet verspreiden van een infectie weten we nog niet. Er spelen waarschijnlijk meerdere co-factoren mee. Zo was er ooit een

bedrijf waar neurologische symptomen van EHV-1 werden geconstateerd, terwijl er net dat weekend nog een drukbezochte wedstrijd had plaatsgevonden. Dus zieke en gezonde paarden hadden daar door elkaar heen gelopen. We hebben alle – circa 100 – stallen en eigenaren gebeld van paarden die aan die wedstrijd hadden

deelgenomen om hen te waarschuwen en om te horen hoeveel van die paarden er nadien ziek werden. Geen van die bezoekende paarden is ziek geworden, terwijl het risico toch reëel was. Idem in de Verenigde Staten, waar een hele grote Quarter Horse-wedstijd was met wel 700 paarden op een locatie waar achteraf EHV-1 neurologische vorm bleek te zijn. Er waren wel zieke paarden met koorts en ook een aantal met ataxie, maar het virus werd nauwelijks verspreid naar de eigen stallen. Terwijl die paarden weer terug naar huis waren gegaan, voordat bekend werd dat er sprake was van EHV-1.”

Oosterloo: “Wat in het geval van de uitbraak in Eemnes heel spijtig was, is dat er al eerder een aantal koortsgesvallen waren met dikke benen, maar dat er niet direct een uitgebreidere diagnostiek is gedaan. Dat kan op grote pensionstallen echt een probleem zijn, omdat er zoveel verschillende dierenartsen werken, maar niemand het grote geheel in beeld heeft. Natuurlijk heb je met veel verschillende paardeneigenaren dat er meerdere dierenartsen op het erf komen, maar ik zou willen pleiten dat je altijd één dierenarts over het algemene stalbeleid laat gaan als er sprake is van dit soort ziektes. En tegelijkertijd het aanspreekpunt is voor centrale ontworming, het vaccinatieprogramma, etcetera.”

Sloet beaamt dit. “Dat is zó belangrijk! Ook al komen er acht dierenartsen op een bedrijf, zorg dat je er in samenspraak met je cliënten eentje aanwijst die ‘opdraaft’ als er infectieuze problemen ontstaan.”

Marianne Sloet:

“Geef gezonde dieren op het bedrijf wel gewoon beweging, maar ga niet naast elkaar uitstappen en laat paarden zeker niet neuzen.”

Abortus

In geval van abortus door rhino is het aanbevolen beleid in principe hetzelfde: sluit het bedrijf, dus geen enkel transport van en naar de stal. Alleen blijft hier de stal niet op slot tot vier weken nadat het laatste koortspaard is hersteld, maar moet je wachten tot het laatste veulen is geboren. Sloet vult aan: "Want alle drachtige merries die in contact zijn geweest met de aborterende merrie lopen risico om hun veulen te verliezen. Pas als je een gezond huppelend veulen bij iedere merrie hebt, weet je dat de problemen voorbij zijn. Dat is natuurlijk heel vervelend, maar andere merries op stal kunnen nog wel tot drie maanden later aborteren. Raadzaam is om de vrucht en de nageboorte direct op hygiënische wijze af te voeren. De merrie die verworpen heeft, zal doorgaans nog 1-2 weken ook van achteren het virus uitscheiden. Het is beter de merrie pas in de tweede hengstigheids thuis te insemineren en zeker niet zonder overleg naar een dekstation te sturen!" Maar wat nu als het veulen wel na de volledige dracht ter wereld komt, maar ziek en zwak lijkt? "De eerste vraag die wij dan altijd aan de eigenaar stellen is: heeft u toevallig dit seizoen verwerpers gehad? Is het antwoord ja, dan adviseren we om het veulen te euthanaseren. Het veulen met EHV-1 heeft namelijk maar een zeer geringe of geen kans op herstel. Als een eigenaar het toch wil proberen, wordt een dergelijk veulen bij ons in de universiteitskliniek in absolute isolatie behandeld", aldus Sloet.

Vaccinatie

Het is mogelijk om paarden te vaccineren tegen rhinopneumonie, dit geeft naast bescherming tegen luchtwegproblemen een reductie van de virusuitscheiding, waardoor de kans op overdracht kleiner wordt. Oosterloo: "Toch enten wij zelden tegen rhino, alleen bij een paar fokkers die jonge paarden en drachtige merries op stal hebben. Het heeft naar mijn idee echt alleen zin op gesloten bedrijven; daar kan je de infectiedruk laag houden. Maar een nieuwkomer kan natuurlijk alsnog roet in het eten gooien. Sowieso is het raadzaam om nieuwe paarden altijd eerst apart te zetten."

Sloet: "Vaccineren tegen rhino in een besmet milieu – dus tijdens een uitbraak – wordt afgeraden, tenzij het om een volledig afgescheiden afdeling gaat en paarden al eerder gevaccineerd waren. Daarnaast heeft vaccinatie vooral

zin als je alle paarden op je bedrijf volgens schema tegen rhino vaccineert. Dus niet het ene paard wel en het andere niet. De vaccinatie moet tenminste tweemaal per jaar worden gegeven. Het werkt voor rhino dus anders dan bij bijvoorbeeld het West Nile-virus, waarbij je ook één paard op een stal van 100 kunt enten en die dan goed beschermd is, terwijl de andere 99 dat niet zijn. Let wel: ook op goed gevaccineerde stallen kan een rhinobesmetting voorkomen, alleen de kans is kleiner."

In geval van rhino valt er als paarden- of staleigenaar – behalve logisch handelen – dus niet heel veel anders te doen, dan goed verzorgen. Sloet: "En gewoon doen wat je altijd doet. Rustig doorgaan in dezelfde routine is voor de paarden het beste. Ook in het geval van de neurologische vorm is er geen therapie om de infectie te stoppen in een paard. Voor eigenaren die per se iets willen doen, zijn er onder meer virusremmers beschikbaar om zo te proberen de verdere schade te beperken. Maar die brengen wel aanzienlijke kosten met zich mee. In hoeverre virusremmers echt beschermen is nog niet goed te zeggen, maar er moet zo snel mogelijk mee worden gestart, liefst voor het zichtbaar worden van neurologische symptomen."

In perspectief

Rhino is een lastige ziekte omdat het ten eerste heel erg tot de verbeelding spreekt: iedereen kent het schrikbeeld van verlamde paarden die in de takels hangen om op hun benen te kunnen blijven staan. Sloet sluit relativerend af: "Daarnaast zijn er waarschijnlijk meerdere cofactoren die meespelen bij de besmetting en verspreiding, en die hebben we ondanks veel onderzoek nog niet helder in beeld. In mijn optiek is de kans dat een paard verongelukt of door een hardnekkige blessure verloren gaat aanmerkelijk groter dan dat je een paard verliest aan de neurologische vorm van rhinopneumonie. Dus je moet het risico wel echt in perspectief blijven zien." ●

Johan Oosterloo:

"Ik zou ervoor willen pleiten dat er altijd één dierenarts over het algemene stalbeleid gaat als er sprake is van dit soort ziektes."